

ALLIANTIE
SCHOOL
TUINEN

Elk kind een
schooltuin

Schooltuinieren

Voor een gezonde
en natuurbewuste
generatie

Schooltuinieren, groei in gezondheid en natuurtalent

Zelf zaaien, verzorgen en oogsten van groenten en bloemen.

In de schooltuin komen kinderen samen met de natuur tot bloei. Schooltuinieren legt een basis voor een gezonde smaak, duurzaam gedrag en laat kinderen hun natuurtalent ontwikkelen.

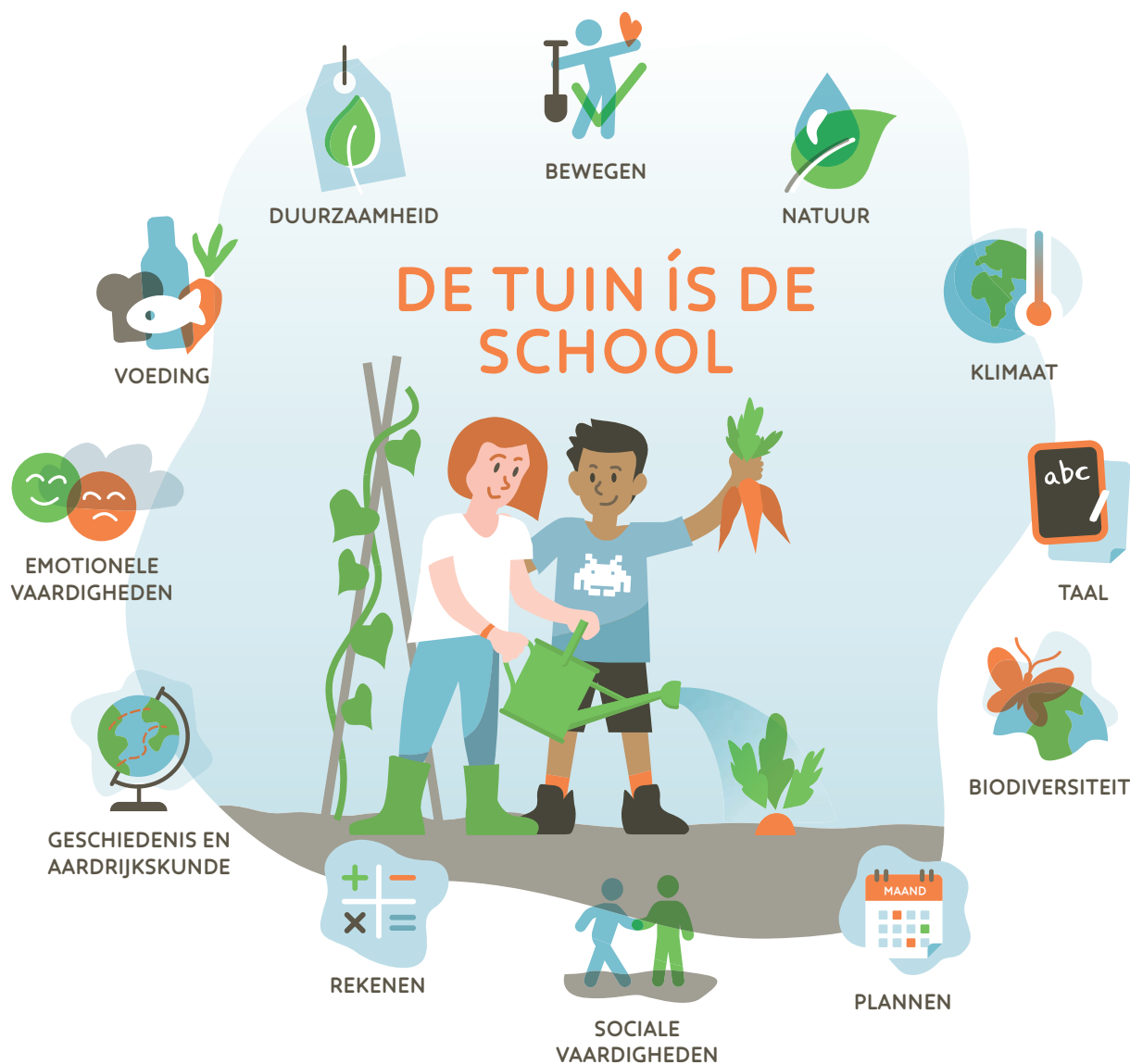
Moestuinen onder schooltijd

Schooltuinieren, dat is moestuinieren tijdens schooltijd. Kinderen zaaien, verzorgen en oogsten hun eigen groenten, bloemen en soms fruit gedurende een tuinseizoen. Dat gebeurt aan de hand van een teeltplan, onder begeleiding van een deskundige en op een eigen stukje grond. Kinderen zijn verantwoordelijk voor hun eigen tuintje en helpen elkaar.

Het seizoen start rond eind maart en eindigt voor de zomervakantie in juli of loopt door tot eind september. Kinderen tuinieren gemiddeld één keer per week, jaarlijks zo'n 10 tot 20 keer.

Schooltuinieren legt een
basis voor een gezonde
smaak, een duurzame
toekomst en laat kinderen
hun natuurtalent
ontwikkelen.

De toegevoegde waarde van de schooltuin voor de basisschool

De schooltuin is een inspirerende leeromgeving waar kinderen leren over de wereld in het klein. Ze leren over natuur en biodiversiteit, gezonde voeding en het werkveld van duurzame voedselproductie.

Het onderhoud vraagt doorzettingsvermogen en samenwerking. Kinderen leren omgaan met teleurstelling als er iets misgaat en ervaren de vreugde van een mooie, lekkere oogst.

Bovendien ontdekken ze de smaak van verschillende, dikwijls nog onbekende groenten en gaan die meer waarderen. Er is niets zo lekker als een zelf geteeld worteltje!

Van teeltplan tot oogst en het bereiden van lekker eten komen alle schoolvakken op een aansprekende, praktische manier voorbij. In de schooltuin komt alles samen.

Kinderen rekenen met de afstand tussen zaadjes, leren dat de aardappel uit Peru komt en vergroten hun woordenschat en gewassenkennis.

In de schooltuin komen basisvakken en basiswaarden zoals gelijkwaardigheid, begrip voor anderen, respect voor de natuur, verantwoordelijkheidsbesef en bevordering van autonomie, geïntegreerd aan bod.

Waarom schooltuinieren?

In de schooltuinen ontwikkelt zich een gezonde, natuurbewuste generatie. Schooltuinieren past bij het leergebied oriëntatie op jezelf en de wereld. Kinderen leren in de praktijk hoe we samenleven in een gezonde wereld. Het draagt bij aan de ontwikkeling van burgerschap. De effecten worden internationaal veelvuldig onderzocht.

SMAAKONTWIKKELING

GROENTEN

FRUIT

Gezonde smaakvoorkeur

Leerdoel: leerlingen leren over gezonde voeding en hoe dat bijdraagt aan ieders gezondheid.

Kinderen leren meer soorten groenten, fruit en eetbare bloemen kennen en proeven. Doordat kinderen voor hun eigen tuintje zorgen krijgen ze daar binding mee. De zelf geteelde groente smaakt nog lekkerder. Zo gaan kinderen meer groenten eten en waarderen.

VEERKRACHT

KLIMAAT

SOLIDARITEIT

VOEDSELVERSPILLING

BIODIVERSITEIT

Sociale en duurzame ontwikkeling

Leerdoel: leerlingen krijgen een gevoel van zorg voor zichzelf, de ander en de omgeving.

In de schooltuin helpen kinderen elkaar. Ze leren over biodiversiteit, hoe alles samenwerkt en de invloed van weer en klimaat. Kinderen leren over lokale teelt en voedselverspilling. Omdat de oogst van meerdere factoren afhangt, leren kinderen omgaan met tegenslag en succes.

PSYCHE

BEWEGING

COGNITIE

AFWISSELING

Actief leren in de buitenlucht

Leerdoel: leerlingen ontdekken de wereld met al hun zintuigen en kunnen opgedane kennis verwerken.

Leren in de buitenlucht gaat sneller en makkelijker. Het heeft een positief effect op het cognitieve en psychische vermogen van kinderen. Kinderen zijn buiten en in beweging tijdens het tuinieren. Daarmee is het een gezonde afwisseling op het klassikale onderwijs.

REKENEN

TAAL

BIOLOGIE

AARDRIJKSKUNDE

COMMUNICATIE

Basisvakken in de praktijk

Leerdoel: kinderen passen basiskennis toe en verdiepen die in de praktijk.

Ook andere vakken spelen een rol in de schooltuin. Kinderen leren over grondsoorten, flora en fauna, soortnamen en eigenschappen. Ze berekenen de oppervlakte, afstand tussen zaadjes of het gewicht van de oogst. Bij het bereiden leren kinderen recepten lezen en koken.

MILIEU

ARBEID

DIVERSITEIT

VERBINDING

INCLUSIVITEIT

Verantwoordelijkheid en burgerschap

Leerdoel: kinderen begrijpen de democratische basiswaarden en brengen die in de praktijk.

Kinderen zijn verantwoordelijk voor hun eigen tuintje. Ze zien hoe het milieu van invloed is en ervaren wat de rol is van arbeid in voedselproductie. Ze gaan het verband zien tussen zichzelf, de wereld en maatschappelijke vraagstukken. Schooltuinieren maakt onderlinge verschillen en de waarde daarvan zichtbaar. In de schooltuin doet ieder talent ertoe.

Hoe schooltuinieren – invulling en hulpbronnen

Om schooltuinieren mogelijk te maken voor nog meer kinderen moeten onderwijs, gemeente, moestuinexperts en andere hulptroepen met elkaar samenwerken. We zetten op een rijtje wie en wat er nodig is voor een goede start.

Starten met schooltuinieren

Spelers en hun rol

Om schooltuinieren mogelijk te maken werken gemeentes, scholen, professionele en vrijwillige schooltuinexperts, ouders, en bedrijfsleven samen. De invulling en rollen variëren per gemeente en per school. We zien vaak de volgende invulling:

School	Zorgt voor aansluiting op behoeften, mogelijkheden en curriculum
Gemeente	Zorgt voor gezonde grond, lokaal netwerk en financiën voor ondersteuning
Professionele experts	Expertise over teeltplan, draaiboek, planning, lesmethode
Professionals en vrijwilligers	Schooltuinlessen en onderhoud
Leerkracht	Geeft schooltuinlessen of helpt daarbij. Zorgt voor integratie met andere lessen.
Bedrijven	Financiële steun, praktische hulp en middelen
Ouders	Begeleiding onderweg (fiets / lopen), assistentie bij lessen, evt. ouderbijdrage

Welke groep?

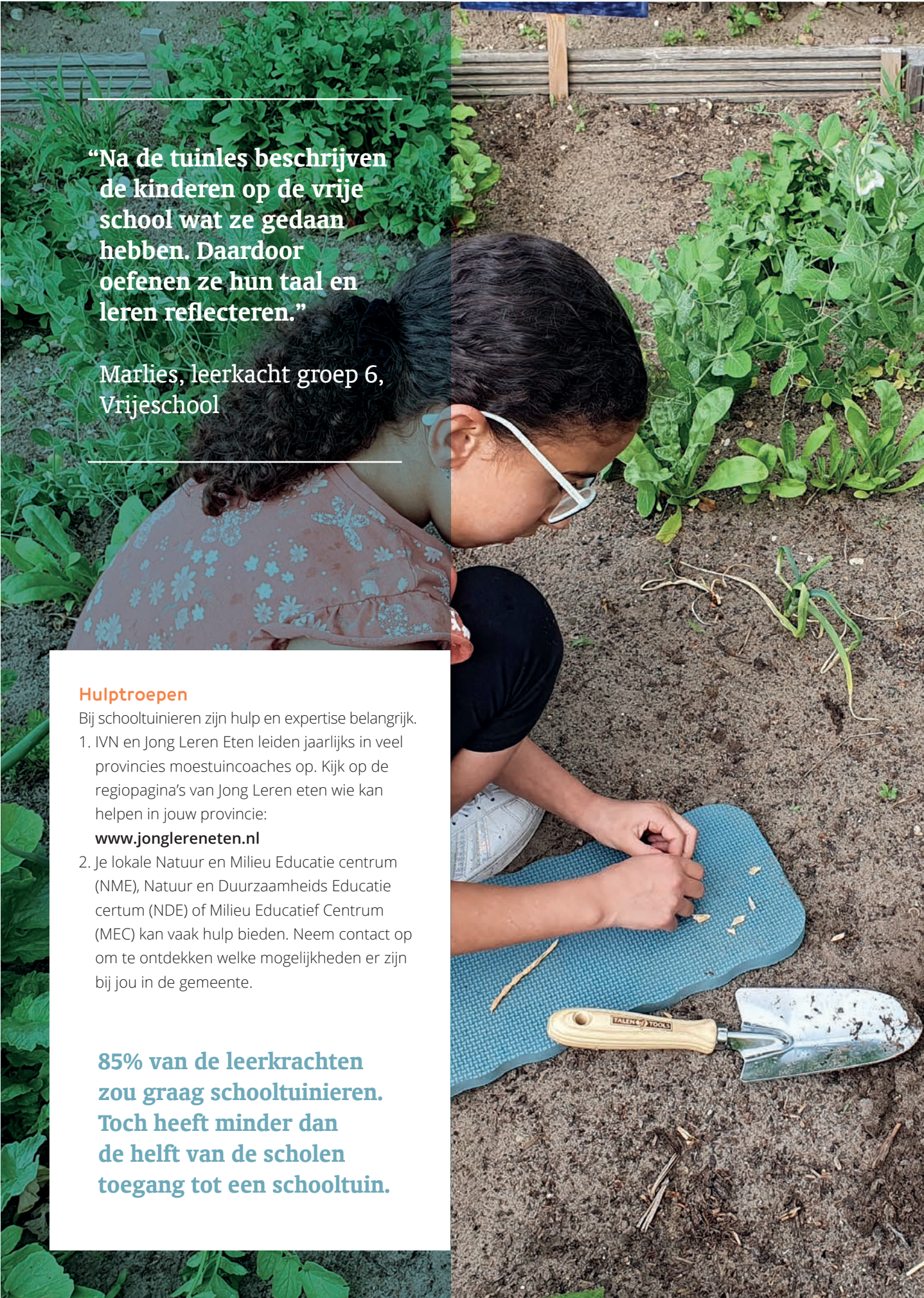
De vorm, de plek en de groep moeten passen bij de behoeften en mogelijkheden van de school. Meestal wordt gekozen voor groep 6, maar ook in groep 5 of groep 7 is tuinieren heel goed mogelijk. Bij een lang schooltuinseizoen tot eind september starten kinderen in groep 5 of 6 en eindigen in groep 6 of 7.

Kosten

De kosten van schooltuinieren variëren net zoveel als de tuinen onderling. Grond wordt in de meeste gevallen kostenloos beschikbaar gesteld door de gemeente. Bij opstart moeten kosten voor algemene voorzieningen (denk aan hekwerk, stromend water, bergruimte, instructieruimte, regenton, compostbak) worden berekend. Daarna variëren de kosten van ca € 25 per kind per jaar bij 100% vrijwilligersbezetting tot ca € 500 per kind per jaar met een volledige professionele staf op een schooltuinencomplex.

Kostenposten in de begroting

- Grond
- Expertise
- Medewerkers
- Lesmateriaal
- Zaa- en pootgoed
- Gereedschap
- Algemene voorzieningen

“Na de tuinen beschrijven de kinderen op de vrije school wat ze gedaan hebben. Daardoor oefenen ze hun taal en leren reflecteren.”

Marlies, leerkacht groep 6, Vrijeschool

Hulptroepen

Bij schooltuinieren zijn hulp en expertise belangrijk.

1. IVN en Jong Leren Eten leiden jaarlijks in veel provincies moestuincoaches op. Kijk op de regiopagina's van Jong Leren eten wie kan helpen in jouw provincie:

www.jonglereneten.nl

2. Je lokale Natuur en Milieu Educatie centrum (NME), Natuur en Duurzaamheids Educatie centrum (NDE) of Milieu Educatief Centrum (MEC) kan vaak hulp bieden. Neem contact op om te ontdekken welke mogelijkheden er zijn bij jou in de gemeente.

85% van de leerkrachten zou graag schooltuinieren. Toch heeft minder dan de helft van de scholen toegang tot een schooltuin.

Zoveel scholen, zoveel tuinen

Er wordt al meer dan honderd jaar geschooltuinierd in Nederland en elke tuin is anders. Het is in elke gemeente en voor elke school mogelijk om te schooltuinieren. De manier waarop verschilt, omdat wordt aangesloten bij de mogelijkheden binnen de gemeente, de beschikbaarheid van hulptroepen en de behoeften van de school.

Oppervlakte per kindertuintje

De oppervlakte per tuintje is afhankelijk van de beschikbare grond en hulptroepen. Al vanaf 1m² per kind wordt prachtig resultaat gehaald. Bij meer beschikbare ruimte, voldoende expertise en hulptroepen kunnen kindertuintjes groter worden, tot wel 7m². Houd er rekening mee dat er ook ruimte nodig is voor algemene zaken, zoals een gereedschapsberging, stromend water, een wc en instructieruimte.

Locatie van de tuin

Schooltuinieren kun je doen op elke plek waar gezonde grond beschikbaar is of gemaakt kan worden, op of bij het schoolplein, in de buurt bij een boer, in de tuin van een kerk, een verzorgingshuis of in een park. Vooral in stedelijke gebieden waar veel scholen bij elkaar in de buurt zitten zijn vaak complexen waar meerdere scholen tuinieren.

Aantal kinderen per tuintje

De binding van een kind met zijn tuintje is belangrijk voor het beoogde effect. Hoe meer eigenaarschap, hoe meer een kind van zijn tuintje zal houden en hoe groter het effect op de gezonde smaakvoorkeur en het natuurtalent. Een tuintje waar een klein groepje samenwerkt geeft juist extra ruimte voor sociale vaardigheden. Afhankelijk van de gekozen prioriteiten van de school en de beschikbare mogelijkheden in de gemeente tuinieren kinderen daarom individueel, in duo's of in groepjes van 3.

Educatief programma en schooltuinseizoen

Kinderen kunnen de hele cyclus van zaaien, verzorgen en oogsten meemaken van eind maart tot begin juli. In de 'voorzomerse' schooltuin ronden kinderen de schooltuinlessen voor de zomervakantie af. Een verlengd

tuinseizoen tot en met eind september vergroot het aantal gewassen dat kinderen oogsten en verrijkt zo de ervaring. Een jaarrond programma start al in januari in de klas en biedt de grootste mogelijkheden voor integratie van uiteenlopende leerdoelen. Voor welke duur wordt gekozen zal afhangen van de leerdoelen enerzijds en de beschikbaarheid van hulptroepen anderzijds.

Aantal lessen per jaar

Het aantal lessen per jaar hangt samen met de keuze voor het seizoen. Een jaarrond programma bestaat uit meer dan 25 lessen, terwijl een voorzomers seizoen dat eindigt in juli al mogelijk is met ongeveer 10 lessen.

Educatieve begeleiding en onderhoud

Voor maximale kans van slagen is het belangrijk om leerkrachten en school te ondersteunen. In veel grote gemeentes in Nederland wordt het schooltuinieren belegd bij goed opgeleide schooltuinjuffen en -meesters, die zowel de lessen verzorgen als het onderhoud doen. De lokale NME centra en moestuincoaches spelen hier dikwijls een rol in.

Naast professionals zijn ook vrijwilligers onmisbaar. Er zijn voorbeelden van gemeentes waar schooltuinieren op een professionele manier wordt ingevuld door voornamelijk of soms zelfs uitsluitend vrijwilligers. Met vrijwilligers blijven de personele kosten beperkt, maar is continue aandacht voor organisatie, werving en begeleiding noodzakelijk.

Aantal soorten in de tuin

Voor de beste leerervaring wordt aangeraden om te kiezen voor minimaal 1 soort uit elk van de gewas-groepen. Wanneer oppervlakte en het seizoen ruimte bieden, kan worden uitgebreid naar meer soorten.

**“Ze lopen hier met
kroppen sla door de
gang alsof ze goud
gevonden hebben!”**

Directeur van een
Montessorischool

Basisrichtlijnen schooltuinieren

Basisschool groep 5, 6 of 7

Hulptroepen en experts
ondersteunen de leerkracht

1 tot 7m² per kind

1 tot 3 kinderen per tuintje

10 – 20 lessen per jaar

Minimaal 1 soort per gewasgroep

Deskundige begeleiding

Maak van de schooltuin geen
extra activiteit, maar sluit aan bij
leerdoelen: niet stapelen, maar
vervangen.

Gewasgroepen

Aardappelen

Vruchtgewassen
o.a. courgette,
mais

Bladgewassen
o.a. sla, spinazie

Peulgewassen
o.a. boontjes

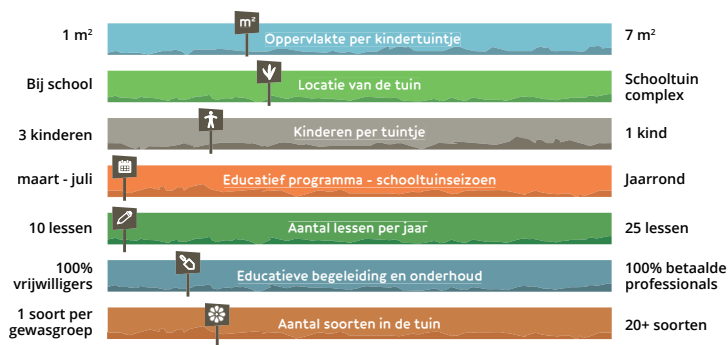
Koolgewassen
o.a. radijs, rode
kool

**Wortel en
knolgewassen**
o.a. rode biet, ui

Eetbare bloemen
o.a. zonne-
bloem, dahlia

Voorbeelden ter inspiratie

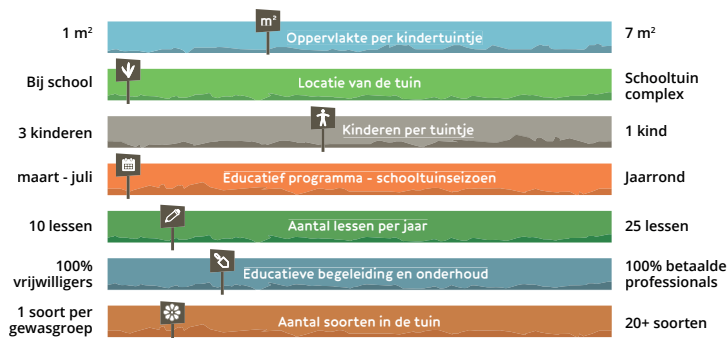
In de buurt, de buurttuin naast de kerk

Op het Hof van Heden, een buurttuin naast de Lourdeskerk in Nijmegen, tuinieren drie groepen 6. In elk tuintje tuinieren 3 kinderen, uit elke groep 6 een. De drie kinderen tuinieren bij toerbeurt. Met een logboek dragen ze hun werkzaamheden over en delen belevenissen. Op basis van de behoefte van de school maakte een expert een draaiboek met teeltplan en planning. Ouders, die de schooltuin initieerden, geven op vrijwillige basis de lessen, geholpen door ervaringsdeskundigen. De expert blijft betrokken en geeft waar nodig advies.

Het Amsterdamse model

Op de 13 Amsterdamse schooltuinencomplexen tuinieren kinderen van groep 6. 85% van de basisscholen doet mee. Elk kind heeft een eigen tuintje van 7 m². Amsterdam biedt een jaarrond programma. Al in januari vinden de eerste lessen plaats. Er wordt aangesloten op de wettelijke kerndoelen voor basisscholen met een breed aanbod van lessen. Professionele educatief medewerkers begeleiden de kinderen en onderhouden samen met hoveniers de tuinen. De eigen groepsleerkracht is ook altijd actief aanwezig tijdens de les op de schooltuin. Daarnaast zijn er veel vrijwilligers, stagiairs en imkers actief

Schooltuin op het schoolterrein

De Klokkenberg is een groene school die kinderen kennis wil laten maken met duurzaam en groen leven. De schooltuintjes liggen op het schoolterrein. Samen met een expert is een draaiboek gemaakt met teeltplan en planning. Leerkrachten geven de lessen. Twee groepen 5/6 tuinieren in een duo tuintje van 3 m². De expert houdt een vinger aan de pols en geeft waar nodig advies.

Vandaag gaan we:

- Sperziebonen zaaien
- Klimbonen zaaien
- Een paprika/aubergine planten
- mieten

“Mijn tuintje lag in de schaduw. Daardoor lukte niet alles goed. Ik kreeg daarom weleens sla uit het voorbeeldtuintje mee naar huis, maar ik vond het toch jammer.”

Amélie, 11 jaar

ALLIANTIE
SCHOOL
TUINEN

Elk kind een
schooltuin

Voor een gezonde en natuurbewuste generatie

De Alliantie Schooltuinen zet zich in om elk kind in de basisschooltijd toegang te geven tot een schooltuin. De alliantie is een groeiende beweging van schooltuinenthousiastelingen. We verzamelen en delen informatie en inspiratie, ontsluiten een netwerk van experts en zorgen voor meer bewustzijn over de waarde en het effect van schooltuinieren.

www.alliantieschooltuinen.nl

info@alliantieschooltuinen.nl

Alliantie Schooltuinen

Alliantie_Schooltuinen

Alliantie Schooltuinen is een initiatief van Adviesbureau Beleef & Weet, Vereniging GDO, IVN Natuureducatie en ondernemers Rob Baan (Koppert Cress) en Simon Groot (East-West Seed).